

Sausis | 2023

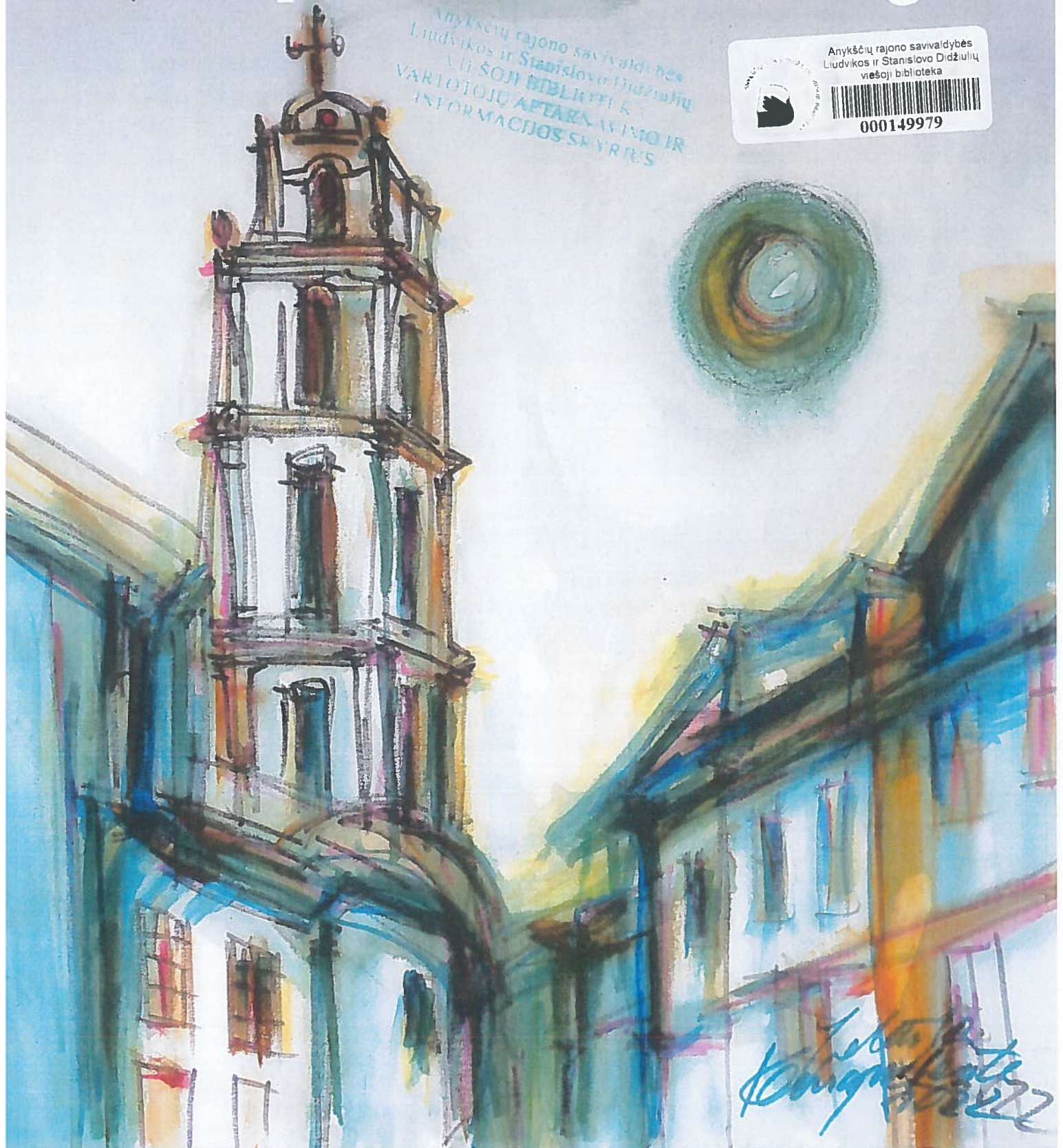
tarp KNYGŲ

Anykščių rajono savivaldybės
Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių
VII ŠOJI BIBLIOTEKOS
VARTOTOJŲ APTARNAVIMO IR
INFORMACIJOS SKYRIS

Anykščių rajono savivaldybės
Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių
viešoji biblioteka

000149979

Handwritten signature and date: 2022

GILŪS LIUDVIKOS DIDŽIULIENĖS PĖDSAKAI ANYKŠČIUOSE

Birutė Venteraitienė

Anykščių Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešosios bibliotekos Krašto dokumentų ir kraštotyros skyriaus bibliotekininkė

Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių vestuvių nuotrauka, 1877 m. © A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejaus archyvas

2007 m., artėjant viešosios bibliotekos įsteigimo Anykščiuose 70 metų sukakčiai, jos kolektyvas nusprendė siekti, kad veiklos jubiliejų biblioteka sutiktų pavadinime turėdama šių Anykščių kraštui nusipelnusių asmenybių vardą. Buvo apklausti rajono gyventojai – dauguma pageidavo, kad Anykščių viešoji biblioteka būtų pavadinta lietuviybės puoselėtojų L. ir S. Didžiulių vardu, šiam pasiūlymui pritarė ir Anykščių rajono savivaldybės taryba.

Nuo to laiko, kai bibliotekai suteiktas šis vardas, joje kaupiamas ir tyrinėjamas L. Didžiulienės rašytinis palikimas, imamasi kitos veiklos, skleidžiančios žinią apie šią krašte dirbusią krašto šviesuolių porą.

Keletas pastarųjų metų Anykščių rajono savivaldybės Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių viešajai bibliotekai dovanuoja ne vieną svarbų jubiliejų. 2018 m. buvo minimas L. ir S. Didžiulių memorialinio muziejaus Griežionėlėse 50-metis. 2021 m. Anykščių krašte buvo švenčiamos rašytojos Liudvikos Didžiulienės-Žmonos (1856–1925) 165-osios gimimo metinės. 2022-ųjų kovą paminėtas Anykščių viešosios bibliotekos įkūrimo 85-metis, o rugsėjį sukako 15 metų, kai bibliotekai suteiktas Liudvikos ir Stanislovo Didžiulių vardas. Šia proga norisi apžvelgti rašytojos, švietėjos L. Didžiulienės-Žmonos bei jos sutuoktinio knygnešio, bibliofilo S. Didžiulio (1856–1927) veiklą, akcentuojant, kas yra vertinga ir aktualu XXI a. visuomenei.

TAUTIŠKUMO ŽIDINYS

Rašytoja ir visuomenininkė Liudvika Nitaitė-Didžiulienė (slapyvardis Žmona) gimė 1856 m. balandžio 21 d. Robliuose (Rokiškio r.) Antano ir Petronėlės Nitų šeimoje. Jos tėvas įvairiuose Rokiškio krašto dvaruose dirbo raštininku, vaitu, urėdu. Nuo 1859 m. mergaitė augo Vaitkūnuose (Rokiškio r.), ant Dviragio ežero kranto šalia Salų dvaro, vėliau su tėvais persikėlė į Rokiškį. Skaityti ir rašyti Liudvika išmoko privačiai. Mergina mokėjo penkias kalbas: lietuvių, lenkų, rusų, vokiečių, latvių, taip pat buvo pramokusi prancūzų. Jaunystėje rinko tautosaką, į lietuvių kalbą bandė versti vokiečių ir lenkų poetų eilėraščius. Tėvui

Lietuviški patiekalai, pagaminti pagal receptus iš L. Didžiulienės-Žmonos knygos „Lietuvos gospadinė“. Didžiulių sodyba Griežionėlėse, 2009 m. © Rita Tulušienė

Kraštotyros ir leidybos skyriaus įkurtuvėse naujajame bibliotekos pastate svečiai pasitiktai su legumina – patiekalu, pagamintu pagal L. Didžiulienės-Žmonos receptą. Iš kairės: bibliotekos darbuotojos Edita Stiklinskaitė, Ligita Matulienė ir Skaivė Meškauskienė, 2013 m. © Violeta Matelienė

netekus tarnybos, 1874 m. Nitų šeima persikėlė į Karūnių palivarką netoli Viešintų (Anykščių r.). Čia Liudvika toliau domėjosi lietuvių liaudies kultūra. 1875 m., remdamasi lietuvių liaudies dainomis, parašė operetę „Piršlės ir veselijos“, ji, deja, iki šių dienų neišliko.

Liudvikai piršosi ne vienas jaunuolis, bet ji svajojo ištėkėti tik už išsilavinusio lietuvio, kuris „nesisarmatintų savo gimtosios kalbos“ ir kurio pavardė nebūtų sulenkinta. Išrinktuojų tapo Stanislovas Didžiulis, baigęs Panevėžio gimnaziją ir tuo metu šeimininkavęs 80 hektarų ūkyje. Juodu susituokė 1877 metais.

Didžiulių namai Griežionėlėse (Anykščių r.) tapo lietuviškosios veiklos centru. Namiškiai ir atėję tarnauti samdiniai privalėjo kalbėti lietuviškai, jaunimas buvo mokomas lietuvių kalbos rašto, o merginos – nerti ir siūti. Didžiulių sodyboje lankydavosi lietuviai studentai, visuomenininkai, knygnešiai, to meto šviesuomenė (Antanas Baranauskas, Jonas Jablonskis, Mečislovas Davainis-Silvestraitis ir kiti).

S. Didžiulis, negailėdamas pinigų, siūsdavosi knygas iš Sankt Peterburgo ir Varšuvos knygynų. Taip pat domėjosi draudžiamais lietuviškais spaudiniais. S. Didžiulis turėjo sukaupęs apie 800 knygų. Tai buvo didžiausia asmeninė biblioteka Lietuvos provincijoje. Liudvikos prašymu jis užsakydavo populiarios literatūros apie mediciną, veterinariją, higieną, daržininkystę, vaikų auklėjimą. Apie sutuoktinio knygas L. Didžiulienė rašė: „Pažinau turtingą mano vyro biblioteką. Dievulėli, kiek čia visko gera. Kiek čia turto. Imuos visom pajėgom skaityt ir pajuntu aš su visu „dideliu“ savo mokslu nieko nežinanti, gyvenimo nepažįstanti, gyvenus svajonėm, nežinodama, kas svarbiausia – gyvenime.“ (Iš L. Didžiulienės-Žmonos atsiminimų „Ką aš beatmenu“)

Sukauptas žinias Liudvika perteikdavo kaimo moterims, mokė jas gydyti, gaminti. Ji nuolat šelpė vargulus pinigais arba, ištikus bėdai, paskolindavo arklį.

L. ir S. Didžiuliai, rizikuodami savo ir šeimos gėrove, aktyviai dalyvavo platinant draudžiamą lietuvišką spaudą. Iš Mažosios Lietuvos atgabentas knygas sutuoktiniai laikinai paslėpdavo savo namuose, o vėliau vietos knygnešiai jas paskleisdavo po apylinkes.

Tautinis nusistatymas paskatino L. Didžiulienę imtis plunksnos, nors ji manė, kad svarbiausia gyvenime – moters, žmonos ir motinos pašaukimas. Tai liudija ir pasirinktas slapyvardis – Žmona. Paskutiniame 1892 m. „Varpo“ numeryje buvo išspausdintas pirmas rašytojos apsakymas „Tėvynės sūnus“, po pusmečio spaudoje pasirodė kitas – „Dėl Tėvynės!“. 1892–1894 m. „Varpe“, „Ūkininke“ L. Didžiulienė įvairiomis temomis dalino patarimus kaimo moterims. Etnografas Silvestras Baltramaitis ją paragino užrašyti receptus ir sudėti į knygą – taip radosi L. Didžiulienės-Žmonos kulinarijos knyga „Lietuvos gospadinė, arba Pamokinimai kaip prigulincziai suvartoti Dievo dovanas“, pirmą kartą išleista 1893 m. kaip laikraščio „Ūkininkas“ priedas.

Didžiulių šeimoje gimė devyni, bet užaugo aštuoni vaikai. L. Didžiulienė svajojo savo sūnams ir dukterims suteikti išsilavinimą. Kalbininko Jono Jablonskio, tuo metu dirbusio mokytoju Mintaujoje (dabar – Jelgava, Latvija), paskatinta ir norėdama išmokslinti visus savo vaikus, ji paliko Griežionėlių palivarką ir 1896 m. su vaikais apsigyveno Mintaujoje.

Rašytoja išsinuomojo namą, kuriame įrengė 12–14 vietų moksleivių bendrabutį, tapusį tautiniu lietuvių moksleivių centru – didžiausiu ir svarbiausiu Latvijos teritorijoje lietuviškos spaudos draudimo laikotarpiu. L. Didžiulienės pensione 1896–1907 m. gyveno 89 lietuviai, tarp jų nemažai vėliau Lietuvai nusipelnusių žmonių: būsimasis prezidentas Antanas Smetona, būsimasis ministras pirmininkas Juozas Tūbelis, dailininkas Justinas Vienožinskis ir daugelis kitų jaunuolių. O Didžiulių vaikai tapo žinomais visuomenininkais, literatais, kultūrininkais.

MĒTYTI LIKIMO VĒJŲ

Didžiulių šeima skaudžiai palietė 1905 m. neramumai Rusijos imperijoje. Už dalyvavimą revoliuciniuose įvykiuose rašytojos vyras Stanislovas ir sūnus Antanas buvo ištremti į Sibirą iki gyvos galvos, o nepilnametis Algirdas – penkeriems metams. L. Didžiulienėi teko grįžti į Griežionėles, nes reikėjo išlaikyti šeimos ūkį, kad nors šiek tiek padėtų ištremtiems artimiesiems. Vėl apsigyvenusi Lietuvoje, rinko tautosaką, dalyvavo Lietuvių mokslo draugijos veikloje, bendradarbiavo su rašytojomis Žemaite ir Gabriele Petkevičiute-Bite.

1915–1924 m. L. Didžiulienė gyveno Jaltoje (Krymas, Ukraina). Čia ji atvyko dukros Vandos Didžiulytės-Albrechtienės, kuri buvo dantų gydytoja ir rašytoja, kvietimu, norėdama šią paguosti po jos dukrelės Vandytės mirties. Ruošdamasi persikėlimui, rašytoja tikėjosi, kad nuvykusi pas dukrą bus laisva nuo ūkio darbų ir galės savo daugelį metų rašytas apysakas, vaizdelius, pjeses paruošti spaudai. Tad išvykdama visus savo užbaigtus ir neužbaigtus rankraščius suvyniojo į popierių ir kartu su drabužiais sudėjo į užrakinamą pintinę. Keliaujant traukiniu, kažkas susiviliojo pintinę. Rašytoja labai graužėsi praradusi šį turtą ir išsielvarto susirgo. Koks tai buvo skaudus smūgis, liudija jos dukra Vanda straipsnyje „Dingę Didžiulienės-Žmonos raštai“ („Lietuvos žinios“, 1932, Nr. 244): „<...> išgulėjo apie du mėnesius. Ir dar ilgai po to, daugeliui metų prabėgus, prisiminus negalėjo nurimti. „Nei man tų mano drabužių, nei atmintinų žiedų ir visų daiktų negaila taip... Betgi mano rankraščiai! Mano rankraščiai! Jų niekas nebesugrąžins, o taip svajojau čia juos išdailinti, išbaigti, su jumis pasiskaityti... Mano kelerių metų darbas!“

Atsigavusi po ligos, L. Didžiulienė įsidarbino Jaltos ligoninėje. Vėliau aktyvi tautietė prisidėjo steigiant lietuvių tuberkuliozinę sanatoriją ir buvo jos šeimininkė. Rašytoja Jaltoje leido šapirografuotą laikraštėlį „Sanatorijos žvaigždutė“, organizavo kultūrinę lietuvių veiklą, šelpė ir slaugė vaikus. Rusijoje nugriaudėjus revoliucijai, po dvylikos metų ištremties į Krymą atsikėlė ir pasiligojęs S. Didžiulis.

1924 m. L. ir S. Didžiuliai grįžo į Lietuvą, bet tėvynėje pasijuto atstumti, niekam nereikalingi. Mintaujos bendrabutyje auginti mokinukai buvo tapę valdžios vyrais, bet iš Jaltos grįžusiai rašytojai dėmesio neparodė. L. Didžiulienė-Žmona mirė 1925 m. spalio 25 d. Griežionėlėse. Palaidota Padvarninkų kalnelyje, netoli savo sodybos. Greta žmonos, bet atskirame kape Padvarninkų kalnelyje atgulė ir 1927 m. gegužės 19 d. miręs S. Didžiulis.

PRAEITĮ IR ATEITĮ JUNGIANTYŠ TILTAI

Lietuvybės skleidėjų atminimą jau šeštą dešimtmetį puoselėja 1968 m. Griežionėlėse įkurta Didžiulių šeimos sodyba-muziejus, o Anykščių viešoji biblioteka su Didžiulių veikla susijusias tradicijas kuria šešioliktus metus.

Anykščių bibliotekos darbuotojai kasmet kovo 16-ąją, švęsdami Knygnešio dieną, organizuoja patiekalų konkursus ir gamina valgius pagal L. Didžiulienės-Žmonos knygos „Lietuvos gospadinė, arba Pamočinimai kaip prigulincziai suvartoti Dievo dovanas“ receptus. Pirmasis konkursas buvo surengtas 2009 m. kovo 16 d. Griežionėlėse, Didžiulių šeimos sodyboje. Tąsyk bibliotekos Kraštotyros ir leidybos (dabar – Krašto dokumentų ir kraštotyros) skyriaus vyresnioji bibliotekininkė Ligita Matulienė iškepė saldų pyragą „Leguminą iš bulbių“. Patiekalas sulaukė palankaus kolegų įvertinimo bei didelio susidomėjimo. 2013 m. pavasarį, Anykščių viešajai bibliotekai persikėlus į naują pastatą Vyskupo skvere, Kraštotyros ir leidybos skyrius surengė įkurtuves ir kolegas pasitiko su legumina. Jau tapo tradicija šiuo patiekalu vaišinti ir į biblioteką atvykstančius svečius.

L. Didžiulienė-Žmona buvo grožinės literatūros mėgėja. Apie literatūrinius vakarėlius, vykusius Mintaujoje, išlikę tokie jos žodžiai: „Dukart per savaitę būdavo literatiški vakarėliai: vieną dien didiesiems, antrą dien mažiesiems. Buvo paskaitoma jiems kas nors gražaus: kiekvienas turėjo pasakyti savo nuomonę, kas jam tame apsakymėlyje patiko ar nepatiko <...>. Ir aš rašau, ė parašius, paskaitau visiem vaikam, tai ir jiems užaina ūpas, ir jie rašo. Parašau dramą ar komediją. Jie tuojau pasirūpina padaryt man malonumo – pavaidina.“ (Iš L. Didžiulienės-Žmonos atsiminimų „Ką aš beatmenu“)

Anykščių viešosios bibliotekos Vaikų literatūros skyrius (dabar – Vaikų literatūros ir edukacijos skyrius), atgaivindamas L. Didžiulienės laikų tradiciją

Griežionėlėse 1968 m. įkurta Didžiulių šeimos sodyba-muziejus. © Arūnas Aviža

Bibliotekininkai Griežionėlėse su sodybos muziejaus prižiūrėtoja Jūrate Pačinskiene, 2018 m. © Viola Matulienė

2017 m. kovo 16 d. L. ir S. Didžiulių vardo suteikimo 10 metų ir bibliotekos 80 gyvavimo metų jubiliejams paminėti vyko neeilinis renginys. Ta proga čia apsilankė ir gausios Didžiulių giminės ainės. Violeta Matelienė

skaityti literatūros kūrinius bei juos vaidinti ir įgyvendindamas rajono savivaldybės finansuojamą projektą „Sekant rašytojos Liudvikos Didžiulienės-Žmonos mintim“, 2011 m. pavasarį Didžiulių sodyboje organizavo vaikų poezijos šventę „Po meilės sparnu...“, tapusią neeiliniu kultūros reiškiniu Anykščių krašte. Tradiciniuose poezijos skaitymėliuose 2011–2016 m. gausiai dalyvaudavo Anykščių miesto mokyklų bei aplinkinių kaimo mokyklų moksleiviai, Anykščių vaikų ir jaunimo užimtumo centro auklėtiniai, Ažuozėrių „Skruzdėliukų“ lėlių teatro, Anykščių Jono Biliūno gimnazijos teatriuko „Boružėlės“, Troškūnų teatro studijos „Mes“ jaunieji artistai. Daugiau kaip pusė šimto šventės dalyvių į Griežionėles atvykdavo bibliotekos užsakytu autobusu, viešintiškiai atmindavo dviračiais.

Bibliotekos darbuotojai kasmet spalio mėnesį vyksta į tradicinę talką L. ir S. Didžiulių memorialinėje sodyboje-muziejuje. Bibliotekininkai sugrėbia lapus sodyboje bei Padvarninkų kaimo kapinaitėse, kuriose palaidota rašytoja, jos vyras bei kiti jų šeimos nariai, o muziejaus prižiūrėtoja Jūratė Pačinskienė, atsidėkodama talkininkams, juos pavaišina arbata ir apdovanoja Griežionėlėse surinktomis vaistažolėmis, gėlių sėklomis.

SUTEIKTAS VARDAS ĮPAREIGOJA

Kai Anykščių viešajai bibliotekai buvo suteiktas L. ir S. Didžiulių vardas, bibliotekos Krašto dokumentų ir kraštotyros skyriuje pradėti kaupti L. Didžiulienės-Žmonos kūriniai, rankraščiai bei kiti dokumentai ir juos imta tyrinėti. Skyriuje nuolat veikia ekspozicija „Liudvika ir Stanislovas Didžiuliai – lietuviško žodžio skleidėjai“. Krašto dokumentų ir kraštotyros skyriaus vedėja Audronė Berezauskienė, domėdamasi L. Didžiulienės rašytiniu palikimu, ypatingą dėmesį skyrė jos receptų knygai. Išanalizavus Lietuvos bibliotekų elektroninius katalogus, sužinota, kad šiuo metu yra

išlikę tik apie dvi dešimtis „Lietuvos gospadinės“ egzempliorių, jų originalai saugomi didžiosiose Lietuvos bibliotekose (Nacionalinėje Martyno Mažvydo, Vilniaus universiteto, Klaipėdos universiteto, Šiaulių universiteto, Kauno technologijos universiteto ir Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekose). 2016 m. Anykščių bibliotekai pavyko įsigyti bibliografinę retynę tapusią L. Didžiulienės-Žmonos knygą „Lietuvos gospadinė“ (1904) – ją išsaugojo ir bibliotekai pardavė Klaipėdoje gyvenanti Antanina Rėpšienė.

1994 m. Didžiulių anūkė H. Didžiulytė-Mošinskienė Anykščiams padovanojo dalį savo asmeninės bibliotekos. Leidiniai, atkeliavę iš San Paulo (Brazilija), kurį laiką buvo saugomi A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialiniame muziejuje, o 2014 m. perduoti Anykščių viešajai bibliotekai, yra tyrinėjami Krašto dokumentų ir kraštotyros skyriuje.

2017 m. kovo 16 d. L. ir S. Didžiulių vardo suteikimo 10 metų ir bibliotekos 80 gyvavimo metų jubiliejams paminėti vyko neeilinis renginys, skirtas Knygnešio dienai. Ta proga iš Panevėžio atvyko Didžiulių anūkė Irena Didžiulytė-Jurevičienė (1922–2022) su dukra Giedre Stukniene. Bibliotekos renginyje dalyvavo gausus rajono bibliotekininkų būrys ir kolegos muziejininkai. Pagrindinį pranešimą tema „Didžiuliai. Vienos giminės kelio apžvalga“ skaitė A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus kuratorius Tautvydas Kontrimavičius. Muziejininkas pabrėžė, kad Lietuvos istorikai Didžiulių giminę kildina iš Gediminaičių. Pranešime „Bibliotekos pasididžiavimas – Liudvikos Didžiulienės-Žmonos knyga „Lietuvos gospadinė“ mintimis dalinosi bibliotekos direktorius Romas Kutka. Su literatūrine L. Didžiulienės-Žmonos kūryba supažindino rašytojas Vygandas Račkaitis. Jis kalbėjo net tik apie L. Didžiulienės, bet ir jos dukterį V. Didžiulytės bei Aldonos Didžiulytės-Kazanavičienės kūrybinio palikimo svarbą.

Tų pačių metų vasarą Anykščių viešojoje bibliotekoje svečiavosi iš JAV atvykęs Didžiulių penktos kartos ainis, proanūkis Liudas Petras Mošinskis su mama Angele Mošinskis. Juos atlydėjo Didžiulių proanūkės G. Stuknienė ir Rūta Marija Urbonavičienė, gyvenančios Panevėžyje. Bibliotekos kolektyvas palaiko nuolatinius ryšius su Didžiulių giminės ainais ir yra jiems dėkingas už malonius susitikimus bei rodomą dėmesį Anykščių krašto rašytiniam paveldui.

L. Didžiulienė-Žmona buvo tvirtai įsitikinusi, kad lietuviai inteligentai turi būti tautinio atgimimo reiškiniai, privalantys priimti atsakomybę dėl tolesnio tautos likimo. Meilės lietuviybei, atsakomybės jausmo, vidinės stiprybės iš rašytojos semiasi Anykščių krašto bibliotekininkai ir visa rajono šviesuomenė.

L. DIDŽIULIENĖS-ŽMONOS KŪRYBINIS PALIKIMAS

L. Didžiulienė-Žmona yra pirmoji lietuvė moteris beletristė. Spauldoje debiutavo 1892 m. Tik po dvejų metų savo kūrybą lietuviškoje spauldoje išspausdino G. Petkevičaitė-Bitė, vėliau – Žemaitė, Šatrijos Ragana, Lazdynų Pelėda.

Publicistikos straipsnius spausdino periodiniuose leidiniuose „Ukininkas“, „Varpas“, „Lietuvių laikraštis“, „Žvaigždė“. Juose paskelbė ir dalį savo grožinių kūrinių.

L. Didžiulienės parengta kulinarijos knyga „Lietuvos gospadinė, arba Pamokinimai kaip prigulincziai suvartoti Dievo dovanas“ pirmą kartą išleista 1893 m. Papildyta knyga dar buvo išleista 1893, 1895, 1904, 1913 ir 1927 metais. Pastarieji du leidimai išėjo pakeistu pavadinimu – „Gospadinystės knyga, arba Pamokinimai kaip prigulinčiai yra sutaisomi valgiai“.

Šių dienų skaitytojams knygelė yra įdomi ir kaip bibliografinė retenybė, ir kaip etnografinis daugiau kaip šimto metų senumo buitį apibūdinantis dokumentas, atskleidžiantis lietuvių kalbos niuansus spauldos draudimo laikotarpiu. Anot Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto profesoriaus, kulinarinio paveldo tyrinėtojo dr. Rimvydo Laužiko, „Lietuvos gospadinė“ yra ne tik pirmoji žinoma ir išlikusi lietuviška gastronomicinė knyga, bet ir pirmoji originali receptų knyga, atspindinti pasiturinčių valstiečių gastronomicę kultūrą. (2018 m. leidykla „Vaga“ išleido naują L. Didžiulienės-Žmonos receptų knygos leidimą, papildytą Anželikos Laužikienės ir R. Laužiko komentarais.)

Knygoje pateikiami receptai, ką šeimininkės gali pagaminti iš mėsos, pieno, kiaušinių. Autorė pataria, kaip iškepti pyragus, paruošti desertus, kaip išvirti skanią sriubą, padaryti alų, midų, kaip suvartoti vaisius bei uogas. Leidinys parašytas vaizdinga aukštaičių kalba.

Didžiąją dalį L. Didžiulienės kūrybinio palikimo sudaro apsakymai bei pjesės. Vienintelė komedija „Lietuvaitės“ 1912 m. pasirodė atskira knygele. Kiti rašytojos kūriniai paskelbti periodikoje arba liko

rankraščiuose. Dingusius rankraščius paskutiniaisiais gyvenimo metais Liudvika bandė atkurti, bet nesusėjo. Jau pirmajame apsakyme „Tėvynės sūnus“ atskleidžiama L. Didžiulienėi-Žmonai svarbiausia tema – tautiškai susipratusių lietuvių inteligentijos brendimas, tykantys pavojai kelyje į šviesą. Didžiausias ir vienas reikšmingiausių L. Didžiulienės grožinės prozos kūrinių yra apsakymas „Atgajėlė“, kuri buvo išspausdinta 1904 m. JAV lietuvių katalikų laikraštyje „Žvaigždė“ (buvo leidžiamas 1901–1944 m.). Šiame kūrinyje rašytoja skatina luominio susitaikymo idėją dėl kilnaus tikslo – tautinio atgimimo.

Vėlesnėje L. Didžiulienės kūryboje daug dėmesio skiriama sunkiai vaikystei aprašyti. Apakymuose „Juzuko vargai“, „Našlaičių eglutė“, „Tremtinių vaikai“ autorė rodo empatiją savo kūrinių veikėjams. Rašytoja puikiai išmanė vaiko psichologiją, jos kūriniuose ryškūs gailestingumo, artimo meilės motyvai.

Savitą L. Didžiulienės kūrybos dalį sudaro Krymo laikotarpio kūriniai („Chamala“, „Vynuogynė“, „Apleista saklia“), kuriuose pavaizduotas totorių gyvenimas. Pjesėje „Duokite man laisvės!“ (rusų k.) autorė atsisiskleidžia kaip puiki etnografė, sugebanti ne tik pastebėti kitos tautos buities detales, bet ir įsijausti į jos dvasinę būtį. Pjesė buvo išversta į totorių kalbą ir vaidinta daugelyje Krymo vietovių. Krymo spauldoje buvo publikuojami L. Didžiulienės straipsniai, pasirašyti Graždankos slapyvardžiu.

Dramaturgija yra stipriausia ir meniškiausia L. Didžiulienės kūrybos dalis. Komedijos „Lietuvaitės“, „Paskubėjo“, dramos „Katei juokai – pelei verksmai“, „Vakaruškos“ buvo parašytos Mintautoje rengtiems lietuviškiems vakarams. Iš kitų išsiskiria komedija „Lietuvaitės“, kurioje pašiepiama nutautėjusi Lietuvos dvarininkija, jos nevykusios pastangos išoriškai supanašėti su lietuviais.

Svarbią vietą rašytojos kūryboje užima jos atsiminimų knyga „Ką aš beatmenu“ (1926), parašyta vaizdinga rokiškėnų tarme. Knygą spauldai po autorės mirties parengė, redagavo Juozas Tumas-Vaižgantas.

SODYBA-MUZIEJUS GRIEŽIONĖLĖSE

1968 m. buvusioje L. ir S. Didžiulių sodyboje Griežionėlių kaime atidarytas memorialinis muziejus – A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus padalinys. 1820–1850 m. statytame gyvenamajame name įrengta ekspozicija atskleidžia knygnešių žygdarbius spauldos draudimo laikotarpiu, pasakoja apie lietuvių tautos žadintojus ir švietėjus. Ekspozicija atspindi L. ir S. Didžiulių bei jų vaikų: rašytojos ir gydytojos Vandos Didžiulytės-Albrechtienės, vaikų rašytojos Aldonos Didžiulytės-Kazanavičienės, gydytojo Antano Didžiulio, vertėjos Onos Didžiulytės-Sketerienės, mokytojo Vytauto Didžiulio, gydytojos

Michalinos Didžiulytės-Ševeliovienės ir kitų giminaičių gyvenimą bei veiklą.

Sodybos-muziejaus stenduose eksponuojami autentiški „Aušros“, „Varpo“ egzemplioriai, rašytojos L. Didžiulienės rankraščių kopijos, laiškai, Didžiulių šeimos ir jų artimųjų nuotraukos. Čia saugomi ir asmeniniai Didžiulių šeimos daiktai: senovinis pianinas, kuriuo skambindavo pati Liudvika, lova, stalas tekintomis kojomis, rašytojos nerta staltiesė, stalėlis prie veidrodžio, didelė kraičio skrynė, senoviniai indai, virdulys.

Sodybos kieme 2011 m. pastatyta skulptūrinė kompozicija „Didžiuliai“, vaizduojanti L. Didžiulienę ir jos šeimą (aut. tautodailininkas Pranas Petronis).